

**PUUTTUMINEN SOSIAALISESSA MEDIASSA
TAPAHTUVAAN KOULUKIUSAAMISEEN**

TOIMINTAOHJEET PIETARIN SUOMALAISELLE KOULULLE

Niina Hangasmaa

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön

suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonian

virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Hangasmaa, Niina. Puuttuminen sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan koulukiusaamiseen. Toimintaohjeet Pietarin Suomalaiselle koululle.

Kevät 2016, 50 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda yhteiset toimintaohjeet Pietarin Suomalaisen koulun opettajille heidän havaitessaan tai saadessaan tietää jonkun oppilaan joutuneen netissä tapahtuvan kiusaamisen kohteeksi, joka jatkuu koulussa. Kysymykset lähetettiin sähköpostilla ja saadut vastaukset analysoitiin laadulliseen tutkimukseen liittyvän kirjallisuuden avulla, jonka jälkeen niistä tehtiin yhteenveto. Tämän yhteenvedon sekä KiVa Koulu –oppaan ohjeiden pohjalta laadittiin PSK:lle sopiva toimintaohje, joka toimitetaan koululle opettajien luettavaksi ja mahdollisesti käyttöönotettavaksi. Tavoitteena on että koulun henkilökunta voi muokata laadittuja toimintaohjeita vielä paremmin heidän koulunsa tarpeita vastaaviksi.

Tekemäni opinnäytetyö on kvalitatiivisia menetelmiä hyödyntävä fenomenografinen toimintatutkimus. Tutkimukseni tuloksista selvisi, että tietoon tulleita Internet-kiusaamisen kohteiksi joutuneita on PSK:ssa vuositasolla muutamia tapauksia.

Asiasanat: toimintaohjeet, KiVa Koulu, fenomenografia, kiusaaminen

ABSTRACT

Hangasmaa, Niina. Intervening to Bullying in Social Media. Code of Conduct for the Teachers of The Finnish School of St.Petersburg.

50 p., 2 appendices. Language: Finnish. Spring 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services + Deacon.

The purpose of this thesis was to gather a common brief for the teachers in Finnish School of St. Petersburg, so they will know how to proceed when they find out that a pupil has been bullied on social media and the bullying continues at school. The questions were sent by e-mail and the replies were analyzed by using associated qualitative research literature and later they were summarized. On the basis of this summary as well as KiVa Koulu -guidebook, an appropriate operating manual for PSK was prepared, which will be sent to teachers to read, and possibly to be introduced. The goal is that the staff of the Finnish School gets a basic help folder, a Code of Conduct, which they can improve and update by themselves, in the way that it better responds to their school's needs.

The thesis is a phenomenographic action research utilizing qualitative methods. All the teachers working in PSK were asked to answer four questions concerning the subject. The results showed that there were a few students who had verifiably been cyber bullied each year.

Keywords: Code of Conduct, KiVa, phenomenography, bullying

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. KOULUKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ	6
2.1 Kiusaaminen ja kiusaamismuodot	6
2.2 Roolit.....	13
2.3 Opettajien puuttumistavat ja käytännöt kiusaamistilanteissa	14
2.4 KiVa Koulu -malli	16
3. TUTKIMUSKOHDDE JA YHTEISTYÖTAHOT	20
3.1 Pietarin Suomalainen koulu eli PSK	20
4. TUTKIMUKSEN TAUSTA	21
4.1 Luokanopettajana Pietarissa.....	21
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
5.1 Laadullinen tutkimus	22
5.2 Aiheen rajaus ja tutkimuskysymykset	24
5.3 Riskit.....	26
5.4 Aineiston analyysi	26
6. TULOKSET	29
6.1 Kiusattujen määrä.....	29
6.2 Kiusaamisen ilmitulo	30
6.3 Opettajien toiminta heidän tullessaan tietoisiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta	30
6.4 Uskonnollisen vakaumuksen merkitys kiusatuksi joutumiselle.....	31
7. KIVA KOULU –PERIAATTEISIIN POHJAUTUVA TOIMINTAMALLI PSK:LLE.	32
7.1 Valmistelevat toimenpiteet.....	32
7.2 Toimintaohjeet PSK:lle sosiaaliseen mediaan liittyviin kiusaamistapauksiin.....	33
8. POHDINTA	35
8.1 Luotettavuus ja eettisyys.....	37
8.2 Toimintaohjeet toimintaan.....	38

LÄHTEET	40
LIITE 1 Pietarin Suomalaisen koulun järjestyssäännöt	44
LIITE 2 Toimintaohjeet Pietarin Suomalaiselle koululle	48

1. JOHDANTO

Koulukiusaaminen on asia, josta kaikilla koulua käyneillä on omakohtaista kokemusta: joku on ollut kiusaaja, joku kiusattu ja muut ovat nähneet tai kuulleet jonkun tulleen kiusatuksi, tai edes vähän kiusoitelluksi. Kuinka vakavia jälkiä kiusaamiset niistä kokeneille ovat jättäneet, riippuvat paljolti yksilöstä itsestään, sekä kiusaamisen rankkuudesta ja kestosta. Yhdestä asiasta kaikki ovat varmasti kuitenkin samaa mieltä, jopa kiusaajatkin jälkikäteen: yksikin tapaus on liikaa.

Tänä päivänä kiusaaminen on siirtynyt yhä enemmän sosiaalisen mediaan, mikä pahentaa uhriksi joutuvan asemaa entisestään. Ennen reaali maailmassa kiusaajien henkilöllisyys oli selvillä uhrillekin ja kiusaamiseen osallistuvia oli yleensä pienehkö määrä, nyt sosiaalisessa mediassa on mahdollista täysin anonyymisti aloittaa kiusaaminen ja saada innostettua siihen mukaan tuhansia muitakin.

Työskentelin Pietarin suomalaisessa koulussa puolitoista vuotta ja havaitsin sielläkin hieman tätä uudentyyppistä kiusaamista. Niinpä halusin lähteä tutkimaan tätä puolta kyseessä olevan koulun osalta ja tekemään jotain konkreettista asian eteen. Mitä varmempia opettajat ovat siitä, kuinka toimia saadessaan jonkun oppilaan kiinni Internetissä tapahtuvasta kiusaamisesta ja mitä selkeämpi toimintaohje heillä on noudatettavana, sitä todennäköisemmin ja herkemmin kiusaamiseen puututaan.

Katsoin tarpeelliseksi laatia asiallisen toimintaohjeen heille, jotka joutuvat toimimaan erikoisolosuhteissa Venäjällä ja jotka eivät voi vain soittaa naapurikoulun rehtorille, kuten Suomessa, ja kysyä: kuinka siellä toimitaan tällaisissa tapauksissa?

2. KOULUKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ

2.1 Kiusaaminen ja kiusaamismuodot

Ruotsalainen peruskoulunopettaja ja muun muassa Uppsalan lapsiasiamiehenä toiminut Gunnar Höistad määrittelee teoksessaan Irti kiusaamisen kierteestä (2003, 79–80) asian näin: ”Kun yksi tai useampi ihminen toistuvasti ja pidemmän ajan kuluessa kohdistaa tietoista ja aktiivista kielteistä käytöstä yhtä tai useampia kohtaan tai sulkee heidät pois joukostaan”.

Teoksessa Satayksi kouluongelmaa: opettajan käsikirja (2000) on käytetty asian ilmaisemiseksi Christina Salmivallin määritelmää, jonka mukaan koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku oppilas joutuu toistuvasti saman tai muiden luokkien oppilaan tai oppilaiden kiusaamaksi. Kiusaaminen voi olla tönimistä, lyömistä, pilkkaamista ja haukkumista edessä tai takanapäin, yksin jättämistä tai mitä tahansa sellaista toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan tai loukkaamaan toista. Kiusaamiseksi ei kuitenkaan lasketa sitä, jos kaksi tasaväkistä oppilasta riitelee tai tappelee keskenään, eikä myöskään satunnaiset keneen tahansa kohdistuvat hyökkäykset. Kiusaaminen on kyseessä silloin, kun yhdelle ja samalle oppilaalle aiheutetaan pahaa mieltä toistuvasti. (Ervasti, Posti, Lautjärvi & Alaja 2000, 102–103.)

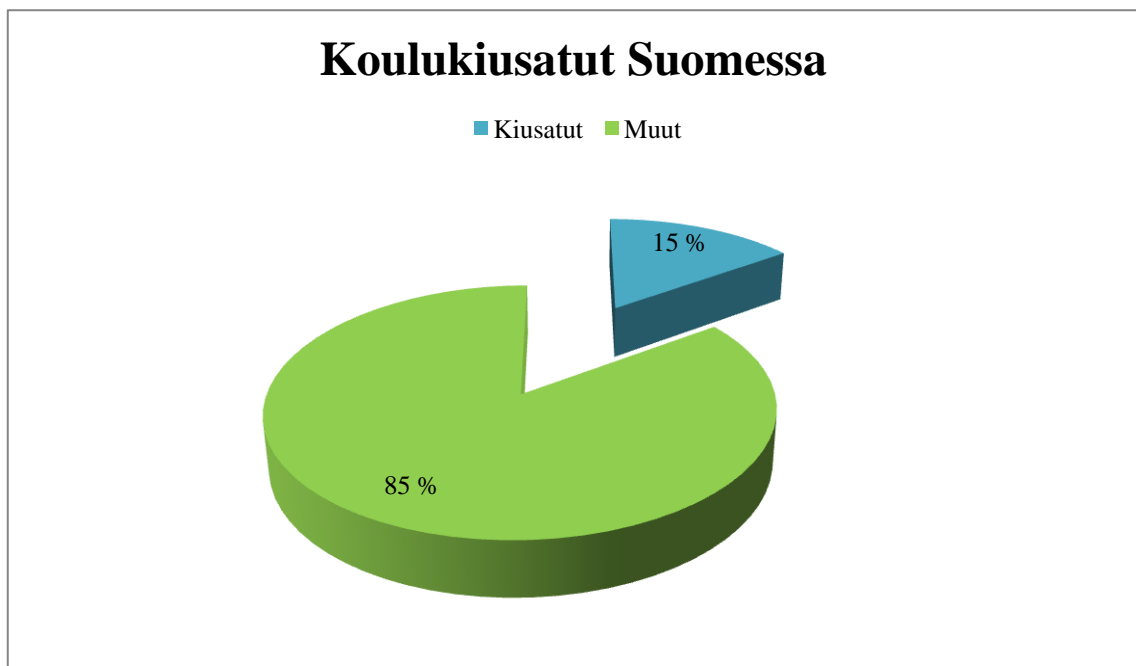
Salmivalli on myöhemmässä teoksessaan Koulukiusaamiseen puuttuminen (2003) vielä tarkentanut joiltain osin kiusaamisen määritelmää, eli kiusaaminen on hänen mukaansa systemaattista vallan tai voiman väärinkäyttöä. Systemaattisuuden ja toistuvuuden lisäksi kiusaamiselle on ominaista osapuolten epätasaväkisyys, eli kiusaaja on jollain tavalla kiusattua vahvempi. Muusta aggressiivisuudesta koulukiusaamisen erottaa se, että osapuolten keskinäiset voimasuhteet ja roolijako ovat selvät: toinen on alistaja, toinen

alistettu, toinen nöyryyttäjä ja toinen nöyryytetty. (Salmivalli 2003, 10–11.) Hamarus ottaa kiusaamisen epätasaväkisyydessä fyysisen ja henkisen epätasapainon lisäksi huomioon sosiaalisen epätasapainon. Sosiaalisessa epätasapainossa kiusaajalla on esimerkiksi enemmän kavereita ympärillään, kun kiusatulla taas ei välttämättä ole yhtään ystävää. (Hamarus 2008, 12.)

Näissä määritelmissä ei kuitenkaan mainittu vielä suoraan kiusaamisen uudemmasta muodosta eli nettikiusaamisesta. Kanadalaisen, kansallisesti arvostetun kasvattajan Bill Belseyn (2004) mukaan nettikiusaamiseen, cyberbullying, liittyy tieto- ja viestintätekniikkaa (kuten sähköposti, matkapuhelin- ja hakulaitetekstiviestejä, pikaviestejä, parjaavia henkilökohtaisia nettisivuja ja loukkaavia verkkoäänestyssivuja), joiden tarkoituksena on tukea yksilön tai ryhmän tahallista, toistuvaa ja vihamielistä käyttäytymistä, jonka tarkoitus on vahingoittaa muita. (Keith & Martin 2005.)

Internetissä kiusaaminen on periaatteessa helppoa. Usein kiusaaja kuvittelee esiintyvänsä nimettömänä, mikä ei kuitenkaan aivan pidä paikkaansa. Yhdellä napin painalluksella voi saada jo pahaa aikaan. Verkossa kiusaaja voi esiintyä eri nimillä sekä vaihtaa identiteettiään. Sähköisten viestimien, matkapuhelimen ja Internetin avulla saavutetaan suuri ja tuntematon yleisö kiusaamiselle. Kielenkäyttö on myös usein rumempaa kuin kasvotusten puhuttu kieli. (Hamarus 2012, 39.)

Kiusatuksi voi joutua kuka hyvänsä. Hamaruksen (2006) mukaan kiusaamisen syy on tuotettu. Se, joka poimitaan kiusaamisen kohteeksi, riippuu yhteisön kulttuurisista arvostuksista. Esimerkiksi jos oppilaat arvostavat laihuutta, poimitaan kiusattavaksi sellainen, joka poikkeaa normista. Sen vuoksi eri kouluissa kiusaamisen syyt voivat vaihdella, koska eri yhteisöissä on erilaiset arvostuksen kohteet. Kouluterveystutkimuksesta on selvinnyt, että joka noin kymmenes peruskoululainen joutuu kiusatuksi. (Hamarus & Ukskoski-Ahonen 2011.) Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan kiusaaminen alkaa yleensä alakoulussa, on huipussaan yläkoulussa ja jatkuu pitkälle lukioon ja sen jälkeen (Xu, Jun, Zhu & Bellmore 2012, 656).

KUVIO 1. Koulukiusattujen määrä Suomessa (Salmivalli 2003)

Kiusaamista tapahtuu joka paikassa ja kaiken aikaa. Niin Hamaruksen (2008), Höistadin (2003), Salmivallin (1998, 2003) kuin muidenkin asiaa tutkineiden mukaan koulukiusaamista tapahtuu muun muassa. wc:ssä, ruokaloissa, oleskelutiloissa, pukuhuoneissa, välitunneilla, oppitunneilla, opettajanhuoneissa, sekä ennen ja jälkeen kouluaikaa.

Asiaa on tutkinut myös Juhani Merenheimo (1990). Hänen tutkimuksensa mukaan kiusaamista tapahtuu yleisimmin koulun pihalla. Yhtenä toisena ”hyvänä” kiusaamispaikkana mainittiin muun muassa ruokajono, missä valvonta saattaa olla hetkellisesti vähäisempää kuin muuten kouluaikana. Tämä tietenkin luo potentiaalisen tilaisuuden kiusaamiseen. Muita tällaisia tilanteita ovat perinteisesti pukuhuoneet ja peseytymistilat sekä koulujen piha-alueilla vaikeasti valvottavat katvealueet. (Merenheimo 1990, 23, 26.)

Peruskoululaiset itse eivät ole ainoa koulukiusattujen ryhmä, vaan kiusatuiksi voivat yhtä hyvin joutua myös heitä opettava tai muu oppilaitoksen henkilökunta. Oppilaiden opettajiin kohdistamisesta kiusaamisesta on alettu puhua vasta viime aikoina. Hamarus (2008) näkee kiusaamisen opettajia kohtaan alkavan useimmiten siitä, kun opettaja on puuttunut oppilaan sääntöjen vastaiseen toimintaan. Oppilaat jättävät sitten tehtäviään tahallaan tekemättä, eivät piittaa opettajan käskyistä ja saattavat lisäksi huudella sopimattomia ja solvata opettajaa. Opettaja voi joutua myös uhkailun tai fyysisen väkivallan kohteeksi. Pienimmillään kiusaaminen voi olla anonyymiä opettajan tavaroiden ja esineiden piilottamista tai rikkomista. Anonyymiin kiusaamiseen kuuluvat myös häirintäsoitot, nimettömät kirjoitukset tai nettikirjoittelu. (Hamarus 2008, 35–36.) Toki samanlaista kiusaa voidaan tehdä myös koulun talonmiehelle, siivoojalle tai keittäjälle. Siksi on tärkeää, että on olemassa toimintaohjeet, joita voi soveltaen käyttää myös silloin, kun kiusattuna onkin oppilaan sijasta joku koulun henkilökuntaan kuuluva.

Höistadin (2003, 80) mukaan kiusaamisen voi jakaa kolmeen pääasialliseen ryhmään: hiljaiseen kiusaamiseen, sanalliseen kiusaamiseen ja fyysiseen kiusaamiseen. Hamarus tuo lisäksi esille hyvin yleistynen virtuaalisen kiusaamisen netin tai kännykän kautta, eli ”saippauksen”, johon kuuluu muun muassa identiteettivarkaudet, erilaisten pelihahmojen kautta tapahtuvat kiusaamiset, irc- ja chat-gallerioissa tapahtuvat kiusaamiset sekä yhdistetty kännykkä- ja nettikiusaaminen. (Hamarus & Ukskoski-Ahonen 2011.)

Hamarus avaa kiusaamisen muotoja seuraavasti: se voi olla sanallista kiusaamista vuodesta toiseen, nimittelyä, pahan puhumista, se voi olla eristämistä, jolloin kiusattua ei oteta mukaan välitunneilla tai ei olla lainkaan missään tekemisissä, se voi olla myös fyysistä päällekkäymistä, hakkaamista, potkimista ja lyömistä. Silloin, kun kiusaamista ilmenee kahden parhaan ystävän välillä, puhutaan suhdekriisistä, jolloin kolmas osapuoli on syypää hyvien ystävien välien säröilyyn. (Hamarus & Ukskoski-Ahonen 2011.)

Opettaja-lehden artikkelin mukaan kiusaaminen alkaa jo päiväkodeissa ja jatkuu aina korkeakouluihin asti. Kiusaajan ja kiusatun roolit ovat tutkimusten mukaan melko pysyviä koko kouluajan. (Lievonen 2012, 13.)

Maailman terveysjärjestö eli WHO (World Health Organization), joka kuuluu Yhdistyneiden kansakuntien järjestöihin, on tehnyt laajoja tutkimuksia koulukiusaamisesta kansainvälisesti. Yksi pitkäkestoinen tutkimus on nimeltään WHO-koululaistutkimus, jossa on mukana 40 maata Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Tutkimus on alkanut jo vuonna 1982 ja jatkuu edelleen. Aineistot kerätään kussakin tutkimusmaassa kansainvälisen tutkimusprotokollan mukaisesti 11-, 13- ja 15-vuotiailta oppilailta kyselylomakkein oppituntien aikana. Verrattaessa WHO:n tutkimuksia vuosilta 1994 ja 1998, huomattiin, että ei lainkaan kiusattujen osuus oli noussut 5–10 prosenttia, säännöllisesti kiusattujen määrän pysyessä samana. WHO:n vuoden 2004 tutkimuksen mukaan Suomessa oli muihin maihin verrattuna vähiten lapsia, jotka pitävät koulusta hyvin paljon. (Heikkilä & Myllyoja 2008, 27–29.)

Kouluviihtyvyyden osalta tutkimustulokset pitävät varmasti edelleenkin hyvin paikkansa, mutta kiusaamistapausten määrässä on tapahtunut niin omien kuin myös kollegojeni havaintojen mukaan muutosta pahempaan suuntaan johtuen Internetin ja kännyköiden yleistymisestä myös koululaiskäytössä, mikä on tuonut mukanaan uusia kiusaamismuotoja. Toisaalta vuoteen 1998 verrattuna myös taloudellinen epävarmuus ja kouluihin pureutuvat säästötoimet ovat

omalta osaltaan nykyisin vaikuttamassa nuorten tai ylipäättänsä ihmisten pahoinvointiin ja sitä kautta purkautuvan muiden kiusaamiseen. Tutkimukset eivät myöskään anna aina oikeita ja tarkkoja tuloksia johtuen jo siitä, kuinka tutkimuksen kysymykset on muotoiltu ja kuinka ne on tulkittu. Kiusaaminen merkitsee toiselle eri asiaa kuin toiselle. Lisäksi osa oppilaista ei välttämättä suhtaudu varsinkaan anonyymeihin tutkimuksiin asiallisesti vakavasta aiheesta huolimatta, vaan vastaavat totuudenvastaisesti. Varmaa on kuitenkin se, että koulukiusaaminen on yhä suuri ongelma niin Suomessa kuin koko maailmassa.

Tämän päivän ja tulevaisuuden ongelmana ovat kaiken aikaa kehittyvät älypuhelimet ja niiden monipuolistuvat sovellukset, jotka tulevat lisäämään sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista ja luomaan myös uusia tapoja siihen. Tällä hetkellä tavanomaisia nettikiusaamisen muotoja ovat poliisin nettisivujen mukaan muun muassa seuraavat:

Kunnianloukkaus, joka tulee kyseeseen silloin, kun lähettää toiselle tai toisesta pilkkaavia ja ivaavia viestejä. Tähän kategoriaan kuuluvat myös valheelliset tiedot toisesta, rasistiset kommentit ja ulkonäköä arvostelevat huomautukset. Jos tällä toiminnalla aiheutetaan toiselle vahinkoa ja kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa, voi syyllistyä kunnianloukkaukseen. Toisesta voi myös muokata loukkaavia kuvia ja laittaa niitä esille nettiin, jolloin syyllistyy yleensä rikokseen. Teko muuttuu törkeäksi kunnianloukkaukseksi, jos aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä, tai erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa. Jos edellämainituista asioista täyttyy edes toinen ja rikos on myös kokonaisuutena arvosteltuna törkeä, tuomiona on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. (Poliisi i.a.)

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, joka tarkoittaa, että levittää toisen yksityiselämästä arkaluotoista tietoa, vihjauksia tai kuvan siten, että se aiheuttaa toiselle vahinkoa ja pahaa mieltä. Pykälän mukaan tällainen tieto pitää levittää joukkotiedotusvälineiden kautta tai saada se muilla keinoin suuren

joukon tietoisuuteen. Erona kunnianloukkaukseen on se, että tieto on totta. Kyseessä voi olla esimerkiksi toisen sairaudesta tai sukupuolielämästä kertominen. Tämä teko täyttyy myös, jos lataa toisen alastonkuvan nettiin. Tuomiona voi vaihdella sakon ja kahden vuoden vankeuden väliltä korvauksien kera. (Poliisi i.a.)

Identiteettivarkaus tarkoittaa toisen ihmisen henkilötietojen, kuten nimen tai henkilötunnuksen, oikeudetonta käyttöä. Usein tekijän tarkoituksena on pyrkiä hyötymään siitä myös rahallisesti. Identiteettivarkaudet ovat lisääntyneet ja helpottuneet Internetin käytön yleistymisen myötä. Sosiaalisessa mediassa tapahtuvat identiteettivarkaudet liittyvät usein kiusaamiseen. Saatetaan kopioida kuvia toiselta käyttäjältä ja tehdä uusi profiili, jonka turvin käydään haukkumassa muita netin käyttäjiä. Kiusaa voidaan myös tehdä esimerkiksi laittamalla perätön deitti-ilmoitus nettiin. (Poliisi i.a.)

Viharikoksiin liittyen yleisiä rikosnimikkeitä ovat kiihottaminen kansanryhmää vastaan, kunnianloukkaus ja laitton uhkaus. Yleisestä käsityksestä poiketen, internetissä tapahtuneiden viharikosten osuus on erittäin pieni. Viharikoksista vain 3–4 prosenttia on ollut netissä tapahtuneita. Viharikosta tai vihapuhetta ei ole erikseen mainittu rikoslainsäädännössä, eikä niille ole olemassa kansainvälisesti hyväksyttyä määritelmää. Poliisiammattikorkeakoulun vuodelta 2009 tekemän viharikoksia koskevan selvityksen mukaan määritelmä on seuraava:

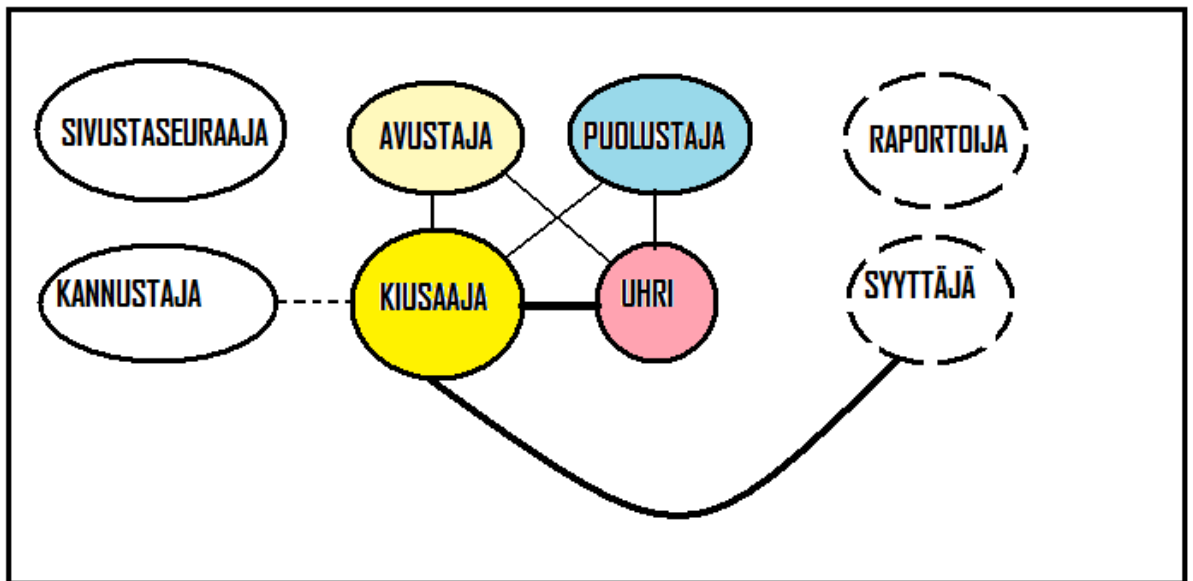
Viharikos on henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavasta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai vammaisuutta kohtaan. (Poliisi i.a.)

Laiton uhkaus tulee kyseeseen silloin, kun uhatulla on perusteltua syytä olettaa, että hänen turvallisuutensa tai omaisuutensa on vakavassa vaarassa. Esimerkkinä voi olla vaikka tapaus, jossa kiusaaja lupaa hakata toisen tai jopa tappaa. Rangaistusasteikko on sakosta kahteen vuoteen vankeutta. (Poliisi i.a.)

2.2 Roolit

Hamarus näkee, että kiusaamisessa on pohjimmiltaan kysymys kiusaajan vallantavoittelusta, ja valta voi tarkoittaa sosiaalisen aseman, suosion, ystävien, huomion, tai muun sellaisen tavoittelemista. Kiusaaja käynnistää kiusatun avulla oman asemansa pönkittämisen. (Hamarus 2008, 13.) Kiusaamista tapahtuu oppilaiden välillä, oppilaiden ja opettajien välillä, opettajien kesken, opettajien ja henkilökunnan välillä ja vanhempien ja opettajien välillä, eli kiusaaja voi olla kuka tahansa koulun sidosryhmiin kuuluvista henkilöistä ikään tai sukupuoleen katsomatta.

Höistad (2003, 64–77) profiloii kiusaajan siten, että kiusaaja ei voi hyvin: hän on tasapainoton, vailla empatiakykyä, epävakaa, ja lisäksi hänellä ei ole itseluottamusta. Höistad näkee kiusaajan ominaispiirteinä vallanhalun, aggressiivisuuden, pelokkuuden, mustasukkaisuuden, kateuden, huonon ryhmäpaineen sietokyvyn, psykologiset projektiot sekä luonteenpiirteenä taipumuksen heikkouden halveksimiseen.

KUVIO 2. Roolit kiusaamistilanteessa (Xu, Jun, Zhu & Bellmore 2012)

2.3 Opettajien puuttumistavat ja käytännöt kiusaamistilanteissa

Laki perusopetuslain muuttamisesta 2013 (2013/1267) sanoo, että opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Tämä tarkoittaa, että kouluun ei saa tuoda eikä työpäivän aikana pitää hallussa sellaista esinettä tai ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty tai jolla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta taikka joka erityisesti soveltuu omaisuuden vahingoittamiseen ja jonka hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä. Lisäksi opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetuksen järjestäjän tulee myös opetussuunnitelman yhteydessä laatia ja ohjeistaa suunnitelma kurinpitokeinojen ja kasvatustieteellisen käytännön käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista.

Edellä mainitulla tarkoitetaan, että opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut koulussa tai muussa opetuksen järjestämispaikassa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä koulu yhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Kun koulun opettaja tai rehtori saa tietoonsa koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta, tulee hänen ilmoittaa niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. (2013/1267)

Uutena menettelynä kouluihin on tullut niin sanottu kasvatuskeskustelu. Laki perusopetuslain muuttamisesta sanoo selkeästi, että oppilas, joka häiritsee opetusta tai muutoin rikkoo koulun järjestystä, menettelee vilpillisesti tai kohtelee muita oppilaita tai koulun henkilökuntaa epäkunnioittavasti tai heidän ihmisarvoaan loukkaavasti, voidaan ensisijaisena toimenpiteenä määrätä osallistumaan yhteensä enintään kaksi tuntia kestävään kasvatuskeskusteluun. Kasvatuskeskustelu voidaan järjestää kerralla tai useammassa osassa koulupäivän aikana tai sen ulkopuolella. Kasvatuskeskustelussa yksilöidään toimenpiteeseen johtanut teko tai laiminlyönti yhdessä oppilaan kanssa ja tarvittaessa selvitetään laajemmin käyttäytymisen syyt ja seuraukset sekä keinot koulussa käyttäytymisen ja oppilaan hyvinvoinnin parantamiseksi. Kasvatuskeskusteluun määrää koulun opettaja tai rehtori. Kasvatuskeskustelu tulee kirjata ja siitä tulee ilmoittaa oppilaan huoltajille. Huoltajalle tulee varata mahdollisuus osallistua kasvatuskeskusteluun tai osaan siitä, jos se katsotaan tarpeelliseksi. (2013/1267)

Kurinpäädollisinä toimina voidaan rikkeeseen syyllistynyt oppilas määrätä jälki-istuntoon tai jopa määräaikaaisesti erottaa, mikäli opetuksen järjestäjän asianomainen monijäseninen toimielin niin päättää. Kirjallisen varoituksen voi antaa myös rehtori itse.

Laki perusopetuslain muuttamisesta (2013/1267) antaa rehtorille tai koulun opettajalle on yhdessä tai erikseen oikeuden työpäivän aikana ottaa haltuunsa

oppilaalta kielletty esine tai aine tai sellainen esine tai aine, jolla oppilas häiritsee opetusta tai oppimista. Opettajilla on myös oikeus käyttää tilanteen uhkaavuus ja oppilaan ikä huomioiden välttämättömiä voimakeinoja turvallisuutta vaarantavan esineen poisottamiseksi. Opettajalla ja rehtorilla on myös oikeus työpäivän aikana tarkastaa oppilaan mukana olevat tavarat ja oppilaan vaatteet päällisin puolin, kunhan tutkittava on samaa sukupuolta.

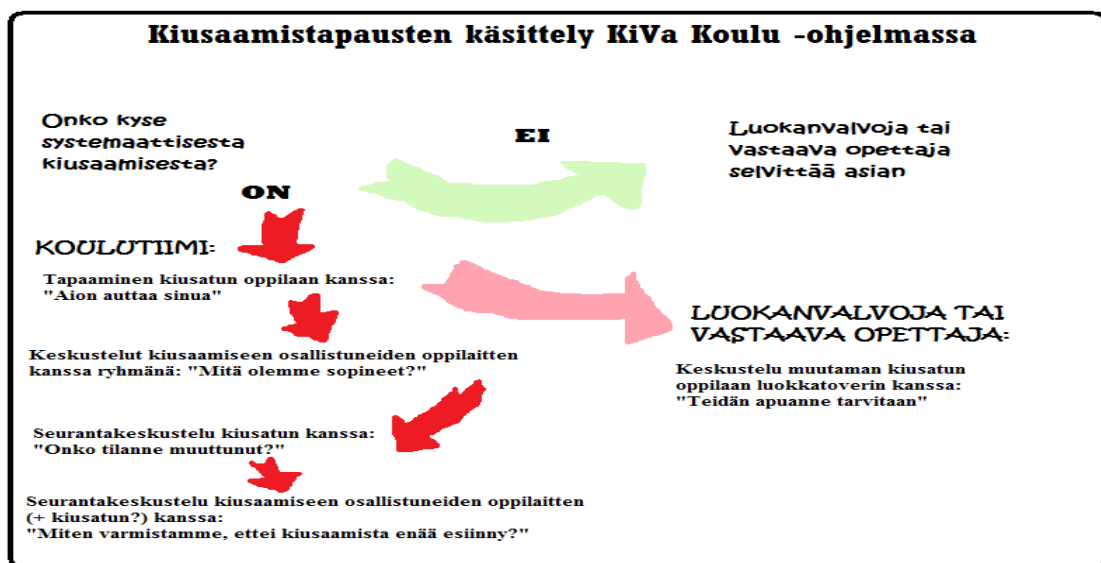
Koulujen käytännöt kiusaamistilanteissa varmasti vaihtelevat paljonkin ja myös se, kuinka tehokkaasti puuttuminen katkaisee havaitun kiusaamisen. Tämä riippuu paitsi oppilasaineksesta ja koulun ilmapiiristä, myös vanhempien asenteista. Tavalliseen koulukiusaamiseen puuttumiseen ja sen ennaltaehkäisyyn on takuulla paljon toimintaohjeita, mutta Opetusalan Ammattijärjestön kehittämispäällikkö Nina Lahtinen (2012) on todennut, että OAJ:n kyselyn mukaan nettikiusaamisen ehkäisemisestä on jonkinlaiset toimintaohjeet vain kuudella prosentilla oppilaitoksista. Nykytilanne voi olla vähän parempi, mutta yhtä kaikki, parantamisen varaa on yhä paljon.

2.4 KiVa Koulu -malli

KiVa Koulu on Suomessa kehitetty, vahvasti tutkimustietoon perustuva kiusaamisen vastainen ohjelma, jonka tehokkuudesta kiusaamisongelmien vähentämisessä on saatu vahvaa tieteellistä näyttöä. Suomen perusopetusta tarjoavista kouluista noin 90 prosenttia on rekisteröitynyt ohjelman käyttäjiksi vuosien 2009–2013 aikana. (Sainio 2014, 6–9.)

Koulutasolla KiVa Koulu -ohjelma tarjoaa koulun henkilökunnalle perustietoa kiusaamisesta ja puuttumisesta siihen. Se pyrkii sitouttamaan kaikki koulun aikuiset kiusaamisen vastaiseen työhön. (Sainio, Kaukiainen, Willför-Nyman, Annevirta, Pöyhönen & Salmivalli 2008, 6.)

Kun koulussa on muodostettu KiVa -tiimi, sen tulee puuttua ilmitulleisiin kiusaamistapauksiin ja selvittää ne ratkaisukeskeisesti. Ensinnäkin tulee seuloa, onko kyse kiusaamisesta vai yksittäisestä tapahtumasta. Jos on kyse yksittäisestä tapahtumasta esim. välitunnilla, luokanopettaja tai -valvoja selvittää asian. Jos on kyse systemaattisesta kiusaamisesta, KiVa -tiimin jäsenet ottavat tapauksen käsittelyyn. Käsitellyt asiat dokumentoidaan systemaattisesti.

KUVIO 3. Käsittelyn eteneminen KiVa Koulu –ohjelmassa (KiVa Koulu 2008)

Kritiikkiäkin tätä ohjelmaa kohtaan on tullut. Muun muassa Turun Sanomien pääkirjoituksessa (13.1.2012) epäillään, onko ohjelma valunut tyystin hukkaan, jos kiusaaminen eri muodoissaan piinaa edelleen kahta kolmasosaa maan peruskouluista ja lukioista. Samassa artikkelissa mainitaan, että myös opetusministeriö on noteerannut koulukiusaamisen nujertamisen vaativan vielä paljon töitä. Ministeriön laatimassa ja valtioneuvoston hyväksymässä koulutuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011–2016 valitetaan, ettei "suvaitsevaisuus ole kehittynyt tavoitellulla tavalla".

Turun Sanomat toteaa, että kiusaaminen näyttäisi olevan vielä pelättyäkin yleisempi, laajempi ja monitahoisempi ilmiö koulumaailmassa. Heidän tekemänsä rehtorikysely osoittaa, että kiusattuja ja kiusaajia löytyy niin oppilaista, opettajista ja koulun muusta henkilökunnasta kuin oppilaiden vanhemmistakin. Kyselyyn vastasi 348 Suomen Rehtorit ry:n jäsentä. Huolimatta siitä, että osallistujien määrä kattaa vain runsaan neljänneksen yleissivistävän koulutuksen eli peruskoulun ja lukioiden rehtoreista, vastaukset kertovat vakuuttavan yhdenmukaisesti ongelmien polttavuudesta. Kyselyssä peräti 76 prosenttia rehtoreista myöntää, että heidän koulussaan kiusataan oppilaita. Vielä hieman useampi nimeää kohteeksi myös opettajat. Pisa-tutkimuksissa kiiteltä suomalaisen koulun ja kodin vuoropuhelu ei sekään kyselytutkimuksen valossa tunnu sujuvan niin kuin juhlapuheissa. (Turun Sanomat 13.1.2012.)

Pääkirjoituksen mukaan koulussa edelleen jatkuva kiusaaminen ei ole niinkään KiVa Koulun kehittäjien vika, vaan syitä pitänee etsiä pikemmin hankkeen toteutuksesta. Lehti tosin näkee, ettei sen selvityskään ollut aivan täydellinen. Rehtoreilta oli jäänyt kysymättä, mitä konkreettista he itse ovat tehneet kiusaamisongelman ratkaisemiseksi. (Turun Sanomat 13.1.2012.)

KiVa Koulua kehittänyt Miia Sainio on Turun Sanomien pääkirjoituksen jälkeen tutkinut, miten KiVa -ohjelmaa toteutetaan tai miksi sitä ei käytetä. Hänen tutkimuksensa mukaan haasteiksi KiVa -ohjelman ylläpidolle koettiin henkilökunnan motivoimisen vaikeus, koulutason koordinoinnin puuttuminen, henkilökunnan vaihtuminen, resurssien puute (tilaongelmat, tuntimäärien vähentäminen ja niin edelleen) ja muut organisaatiomuutokset, jotka kuormittivat koulun henkilökuntaa (Sainio 2014, 35).

Kuitenkin tämän selvitystutkimuksen aikana tuli esille koulujen tyytyväisyys siihen, että KiVa -ohjelma on olemassa. Jatkossa vain on tärkeää pitää KiVa-ohjelma ajan tasalla niin, että se vastaa erilaisten koulujen tarpeisiin

muuttuvassa yhteiskunnassa. Vastaavaa koko maan kattavaa yhteistä käytäntöä maailmanlaajuisesti ei ole. Sainio näkee, että yhteiset, tutkimustietoon perustuvat käytänteet varmistavat sen, että koulujen kiusaamisen vastaisen työ pysyy laadukkaana. (Sainio 2014, 35.)

3. TUTKIMUSKOHDE JA YHTEISTYÖTAHOT

Tutkimuskohteeni ja yhteistyötahoni on Pietarin Suomalainen koulu Venäjällä. Koulu sijaitsee Pietarin ydinkeskustassa. Koulua ylläpitää Suomeen rekisteröity Pietarin Suomalainen koulu yhdistys ry.

3.1 Pietarin Suomalainen koulu eli PSK

PSK:ssa on tällä hetkellä 45 oppilasta. Oppilasaines koostuu pääosin Pietarissa suomalaisyrityksissä työskentelevien lapsista, mutta myös opettajien lapsia koulusta löytyy. Koulun yhtenä suurena merkityksenä on osaltaan turvata suomalaisyritysten rekrytointimahdollisuuksia Suomesta. Monille Pietariin töihin tuleville on tärkeää, että lapset voivat käydä koulua suomalaisen opetussuunnitelman mukaan. Tämä siitä syystä, että useimmiten työkomennus on korkeintaan joitakin vuosia, eli perhe on ulkomailla vain tilapäisesti, ja näin ollen lasten on helpompi integroitua takaisin omaan kotikouluunsa ja myös kotikoulun on helpompi löytää vastaavuudet ulkomaankoulussa opituille asioille.

Koululla on Suomen opetusministeriön myöntämä opetuksenjärjestämislupa tilapäisesti ulkomailla asuville suomalaisille. Opetusta annetaan vuosiluokilla 0–9. Opetushenkilöstö on pätevää ja Suomesta palkattua, avustajat ja muu henkilöstö (kuten vartijat ja keittäjä) on paikallista. Suomen Pietarin pääkonsulaatin yhteydessä toimiminen edesauttaa merkittävästi koulun toimintaa Venäjällä (työluvut, viisumit, koulubyrokratia, oikeudellinen suoja/turva). Koulu ja piha-alue ovat suljetut, aulassa on jatkuva vartiointi. Koulun tilat ovat erittäin hyvät ja koulun toimintaa varten peruskorjatut vuonna 2010.

PSK:ssa toimii tällä hetkellä viisi päätoimista opettajaa.

4. TUTKIMUKSEN TAUSTA

4.1 Luokanopettajana Pietarissa

Työskentelin Pietarin Suomalaisessa koulussa Venäjällä vuosien 2013–2015 aikana yhteensä puolitoista vuotta ensin sijaisena ja sitten kokonaisen lukuvuoden 0. + 3.–4.–luokanopettajana. Tuona aikana sattui ja tapahtui kaikenlaisia pieniä välikohtauksia oppilaiden kesken, joita jouduttiin selvittämään välillä vanhempienkin kanssa. Pikku tönnimisistä välitunnilla ei aina tarvinnut ottaa yhteyttä vanhempiin, jos teko ei ollut jälki-istunnon arvoinen, mutta kun tapahtui jotain toistuvaa epäsuotavaa käytöstä jotain oppilasta kohtaan, niin asiaa ei enää selvitetty vain rehtorin kansliassa, vaan otettiin yhteys vanhempiin. Joissain tapauksissa tuli ilmi, että kiusaaminen oli alkanut jossain nuorten suosimassa chat-palvelussa tai Facebookissa.

Kiinnostukseni heräsi jo tuolloin lähteä tutkimaan Pietarin Suomalaisen koulun, eli PSK:n, osalta sitä, oliko koulukiusaaminen siirtynyt enemmän Internetissä tapahtuvaan toimintaan koulussa tapahtuvan face-to-face –kiusaamisen sijaan? Kuitenkaan silloin minulla ei riittänyt resursseja tekemään sellaista tutkimusta, koska näin, että organisoimalla koululle tukioppilastoiminnan, voisi sillä keinoin ennaltaehkäistä kiusaamista ja uusien oppilaiden syrjään jäämistä. Tämän tukioppilashankkeen sain käynnistettyä ja toimimaan 25.11.2014.

Vaikka en Pietarissa ollessani ehtinytkään aloittaa tutkimustani, niin koin sen edelleen ajankohtaiseksi ja tärkeäksi niin oman ammatillisen kehittymiseni takia kuin yhteiskunnallisestikin aihepiirinsä vuoksi: koulukiusaaminen on siirtynyt enenevässä määrin niin sanotusti ”käytäviltä kännyköihin”. Kysymys kuuluukin, kuinka opettajat voisivat ehkäistä tai puuttua sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiusaamiseen?

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on menetelmäsuuntaus ihmistieteissä, jonka lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Siinä tulee ottaa huomioon ajatus, jossa todellisuus nähdään moninaisena. Tapahtumat voivat siten muovata toinen toistaan, ja niistä on mahdollista löytää monensuuntaisia suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään täten tutkimaan ilmiötä kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Eskola ja Suoranta määrittelevät kvalitatiivisen tutkimuksen karkeasti aineiston ja analyysin muodon kuvaukseksi ilman numeraalista esitystä, jossa on mahdollista kuitenkin soveltaa myös kvantitatiivisia lukutapoja. Sille on tunnusomaista muun muassa aineistonkeruumenetelmä, tutkittavien näkökulma, hypoteesittomuus ja tutkijan asema. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien otanta on pienempi kuin määrällisessä, jolloin päästään perusteellisempaan analyysiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on näin ollen tärkeämpää aineiston otannan laatu kuin määrä. (Eskola & Suoranta 1999, 18; Tuomi & Sarajärvi 2009, 88.)

Fenomenografia

Tutkimuksessani käytän fenomenografista lähestymistapaa. Fenomenografiasanan juuret ovat kreikan kielen sanoissa *fainemon* ja *graphein*, eli ”ilmiö” ja ”kuvata”. Fenomenografian tarkoituksena on tutkia, miten ympäröivä maailma sekä rakentuu että ilmenee ihmisen tietoisuudessa. Termi on esiintynyt jo ensimmäisen kerran vuonna 1954 Sonnemanin tutkimustekstissä, mutta yhtenä perustana fenomenografialle pidetään Piaget’in kehityspsykologisia tutkimuksia. (Niikko 2003, 8; Ahonen 1994, 114.) Kuitenkin Metsämuurosen (2006, 633) mukaan fenomenografia sai virallisen alkunsa Ference Martonin tutkimuksista

Göteborgin yliopistossa 1970-luvulla. Martonin kiinnostuksen kohteena tutkimuksissa on ollut opiskelijoiden erilaiset käsitykset oppimisesta. Tämä tutkimusalue on edelleen keskeinen kohde fenomenografisessa tutkimuksessa. (Ahonen 1994, 114–115.) Fenomenografia pyrkii kuvaamaan ilmiöitä toisen asteen näkökulmasta, mikä tarkoittaa toisten ihmisten tai tietyn ryhmän kokemusten sekä niiden merkityssisältöjen systemaattista tulkitsemista. Tutkimuksen kohteena on ihmisen arkiajattelu ja tavoitteena sen laadullisten erojen kuvaaminen ja tiettyyn ilmiöön liittyvien, mahdollisimman erilaisten ajattelutapojen esiin nostaminen. (Niikko 2003, 20, 24.)

Toimintatutkimus on laadullisen tutkimuksen menetelmä, joka on vahvasti käytännönläheinen. Toimintatutkimus pyrkii muutokseen, jossa tutkija on aktiivisena osana sekä vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Toimintatutkimuksen tavoitteena on muuttaa tutkittavan kohteen toimintaympäristöä. Toimintatutkimuksen mahdollinen kohde ja tutkimuksen substanssi voi olla lähes mikä tahansa ihmiselämään liittyvä piirre. Toimintatutkimuksessa olennaisinta on pyrkiä tutkimisen avulla mahdollisimman reaaliaikaisesti erilaisten asiointilojen muutokseen edistämällä ja parantamalla niitä tavalla tai toisella. Yhtä tärkeää on silti muistaa, että kyseessä on myös tutkimus. Toimintatutkimuksessa tuotetaan aineistoa ja sen pohjalta uutta tutkimuksellista tietoa, vaikka aiotut käytännön muutokset eivät onnistuisikaan. (Saaranen-Kauppinen, Puusniekka 2006.)

Toimintatutkimus on strateginen lähestymistapa, joka käyttää erilaisia aineiston keruumenetelmiä välineenä. Strategiana se tarkoittaa myös teoreettisen ja käytännön tutkimuksen vuorovaikutusta. Tunnusomaista on toiminnan ja tutkinnan samanaikaisuus sekä välittömän ja käytännöllisen hyödyn saavuttaminen. Päämääränä tutkimisen lisäksi on myös toiminnan samanaikainen kehittäminen. Toimintatutkimukselle ei ole olemassa yksiselitteistä ja kaikkien hyväksymää määritelmää, eikä sitä voi erottaa siinä käytettyjen tutkimusmenetelmien perusteella. (Kajaanin ammattikorkeakoulu i.a.) Tämä tutkimus lukeutuu toimintatutkimukseksi, koska tässäkin päämääränä

on toiminnan kehittäminen. Tässä tapauksessa toiminnan kehittäminen liittyy sosiaalisessa mediassa tapahtuneen kiusaamistapauksen käsittelemiseen koulussa. Tutkija on ollut myös vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa selvittääkseen, miten sosiaaliseen mediaan liittyvät kiusaamistapaukset on tähän mennessä havaittu ja kuinka on sen jälkeen toimittu.

5.2 Aiheen rajaus ja tutkimuskysymykset

Koska koulukiusaaminen kaikissa muodoissaan on valtavan laaja kokonaisuus tutkittavaksi ja kiinnostukseni kohdistui muutoinkin enemmän tähän uudempaan kiusaamismuotoon, eli nettikiusaamiseen, rajasin kiusaamisen tarkastelun ainoastaan siihen. Tutkimus toteutettiin siten, että kaikille Pietarin Suomalaisen koulun opettajille lähetettiin sähköpostiviesti, jossa tutkittavaa asiaa pohjustettiin. Jo aiemmin, kesällä 2015, luonamme oli vierailmassa kolme koulun opettajaa ja jo silloin kerroin mahdollisesti suorittamastani tutkimuksesta, sen aiheesta ja tarkoituksesta. Opettajilla oli siis jo ennakkokäsitys asiasta, jota vielä sähköpostitse tarkensin ja palautin mieleen. Sähköpostissa esitin heille seuraavanlaiset kysymykset:

Nykyään koulussa tapahtuvan kiusaamisen, tai koulunkäyntiä häiritsevän tilanteen syyt pohjautuvat joissakin tapauksissa ns. some-maailmaan.

1. Kuinka usein havaitset tällaista omassa koulussasi?
2. Miten havaitset tai miten tulee ilmi?
3. Miten toimit saadessasi asian tietoosi?
4. Onko kiusaamisen syynä koskaan ollut uskonnollinen vakaumus tai mielipide? Kiusaamisen vastaajassa herättämät tuntemukset?

Ensimmäinen kysymys oli tärkeä esittää siksi, että saisin selville, kuinka yleistä tämäntyyppinen kiusaaminen on opettajien kokemusten mukaan PSK:ssa. Vaikka olin itse työskentelemässä koulussa vielä keväällä 2015 ja siihen

mennessä oli ilmennyt vasta muutama tapaus, se ei tarkoita sitä, etteikö tilanne olisi voinut huonontua syksyyn mennessä, kun oppilasaineksessakin oli tapahtunut muutoksia.

Toisen kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, miten opettajat tulevat tietoisiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta? Havaitsevatko he itse sellaista esimerkiksi toimiessaan sisävalvojana yläkoulun ruokavälitunnilla, jolloin puhelinten käyttö on yläkoululaisille sallittua? Vai ilmeneekö se aina niin, että joku toinen oppilas kertoo asiasta?

Kolmas kysymys oli tärkeä siksi, että halusin selvittää, mitä yhteisiä ja mitä erilaisia käytänteitä opettajilla on, Internet-kiusaamisen tullessa ilmi? Mikäli vastauksissa olisi jotain käyttökelpoista ja hyvää ideaa, voisin ottaa sen osaksi toimintaohjetta ja siten kaikkien opettajien yhteiseksi toimintatavaksi.

Neljättä kysymystä halusin tiedustella, koska koulun oppilaista moni on äitinsä uskontokunnan mukaisesti Venäjän ortodoksi. Osa oppilaista ei kuulu mihinkään uskontokuntaan ja osan oppilaiden vanhemmat työskentelevät Pyhän Marian seurakunnassa edustaen Inkerin luterilaisia. Osa oppilaista on lestadiolaisia ja loput kuuluvat suomalaisen kotipaikkakuntansa luterilaiseen seurakuntaan, mutta eivät mihinkään kirkon sisäiseen lahkoon. Eri uskontokunnilla on erilaisia sääntöjä ja tapoja, jotka saattavat vaikuttaa esimerkiksi sellaisella tavalla, että oppilas ei saa osallistua johonkin koulun järjestämään tapahtumaan tai oppitunnille. Pohdin, onko uskonnollinen vakaumus tai mielipide ollut koskaan syynä näissä kiusaamistapauksissa?

5.3 Riskit

Koska aihe oli tietyllä tavalla haastava, mietin etukäteen, mitä mahdollisia riskejä työn epäonnistumiselle voisi olla, ja listasin ne. Riskeihin kuului, että jotkut opettajat eivät tunnista ilmiötä, tai eivät ole kohdanneet sitä mielestään koskaan. Tai, he eivät näe tarvetta ”sekaantua” niin sanotusti koulun ulkopuolisiin tapahtumiin tai asioihin, vaikkakin niiden vaikutukset heijastuisivat kouluelämään ja koulun työrauhaan. Pelkäsin myös, että opettajien antamista vastauksista ei olisikaan apua ohjeiden laadintaan tai he eivät vastaisi kysymyksiini lainkaan.

Toimintasuunnitelman laadintaa koskevina riskeinä pidin sitä, että Internetistä löytämäni tutkimukset ja toimintaohjeet tai löytämäni kirjallisuus eivät olisi muokattavissa PSK:n käyttöön. Lopullinen riskihän on vielä, että laatimani toimintaohje soveltuisi hyvin käytettäväksi, mutta jää ottamatta aktiiviseen käyttöön.

Epäonnistumisen minimoimiseksi olin sekä tavatessamme suurimman osan opettajista kanssa viime kesänä avannut tulevaa tutkimusta että ollut interaktiivinen jo ennakkoon meilaamalla heille tutkimuksesta, jolloin varmistin heidän käsittäneen, mitä tehtävässä haetaan ja olisin tarvittaessa voinut ohjeistaa heitä lisää.

5.4 Aineiston analyysi

Määräaikaan mennessä sähköpostilla lähetettyihin kysymyksiin vastasi neljä opettajaa viidestä. Tällä otosmäärällä saavutetaan riittävä tilannekartoitus

PSK:ssa opettajien tietoon tulevista sosiaalisesta mediasta lähtöisin olevista kiusaamistapauksista.

Laadullisen aineiston ja sen tulkitsemisen avulla löydettyjen merkitysten ja merkityskategorioiden luotettavuus riippuu Ahosen mukaan kahdesta asiasta: siitä, missä määrin ne vastaavat tutkittavien henkilöiden ilmaisuissaan tarkoittamia merkityksiä, ja toiseksi, missä määrin ne vastaavat teoreettisia lähtökohtia. Kvalitatiivisen tiedon luotettavuudessa on siis ennen kaikkea kyse tulkintojen validiteetista. Aineisto on myös aitoa, kun tutkimushenkilöt puhuivat tai muutoin ilmaisivat itseään samasta asiasta kuin tutkija oletti. Tärkeää on myös se, että aineisto on relevantti ongelmanasettelun taustalla olevien teoreettisten käsitteiden suhteen. (Ahonen 1995, 129.)

Laadullisen aineiston analyysi voidaan kuvata seuraavalla tavalla: erotellaan tutkijaa kiinnostava tieto aineistosta, kerätään tiedot yhteen, jonka jälkeen ne luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään ja lopuksi kirjoitetaan yhteenveto (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92). Olen analysoinut aineiston fenomenografista analyysia mukaillen. Sille on tyypillistä, ettei se noudata mitään yksittäistä ja selkeää menettelytapaa. Pääpiirteissään se noudattaa edellä mainittuja kvalitatiivisen analyysin yleispiirteitä. (Niikko 2003, 32–37.)

Laadullisen aineiston sisällönanalyysi voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti eli induktiivisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti eli deduktiivisesti (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110). Itse käytin ensin mainittua lähtökohtaa. Aineistoni koostui neljästä sähköpostiviestistä, jotka litteroituina A4-arkeille muodostivat neljän sivun mittaisen aineiston. Aineistoni analyysiprosessi alkoi sillä, että luin opettajilta saamani vastaukset moneen kertaan välttyäkseni mahdollisilta ylitulkinnoilta aineiston suhteen. Likitalon ja Rissasen (1998, 70) mukaan kvalitatiivisen aineiston analysoimisessa on tärkeää, että aineiston läpikäyminen on intensiivistä. Luku-urakan jälkeen aloin koodata aineistosta merkityksellistä tietoa alleviivaamalla tekstistä yliviivaustusseilla kohdat, jotka liittyivät johonkin

tutkimuskysymykseen, mikä auttoi jäsentämään aineistoa. Aineiston pelkistämässä eli redusoinnissa analysoitava informaatio pelkistetään Tuomen & Sarajärven mukaan siten, että aineistosta karsitaan epäolennainen pois. Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Se voi tapahtua siten, että aineistosta etsitään tutkimustehtävän kysymyksillä niitä kuvaavia ilmaisuja, jotka alleviivataan erivärisillä tusseilla. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 111–112.)

Saturaatiota tai kylläntymispistettä en lähtenyt edes hakemaan, koska käytännössä kylläntymispisteen määrittäminen on Eskolan ja Suorannan (2000, 63–65) mukaan hankalaa, koska se on aina tutkimuskohtainen ja otokseni on muutoinkin aika pieni. Myös Vilkka (2005, 128) toteaa, että erityisen hankalaa kylläntymispisteen määrittäminen on tutkittaessa ihmisten omakohtaisia kokemuksia. Yksittäisen ihmisen kokemus on aina ainutkertainen.

Seuraavassa analysointivaiheessa ryhmittelin aineiston eli tematisoin sen esimerkiksi kiusaamisen havaitsemistapoihin, toimintatapoihin asian tultua ilmi, ja niin edelleen. Laadullista tutkimusta tehtäessä edellytetään Varton mukaan aina, että tutkija tematisoi tutkimuskohteensa. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkijan on selvästi nostettava tutkimuskohteensa teemaksi se, mikä siinä tulee tutkittavaksi. Teemalla tarkoitetaan tietynlaista johtoajatusta, josta tutkittavaa tullaan tarkastelemaan. (Varto 1992, 51.) Tämän jälkeen aloin läpikäymään jokaista teema-aluetta yksi kerrallaan etsien niistä merkitysyksiköitä.

6. TULOKSET

6.1 Kiusattujen määrä

Taulukkoon 1 on koottu kyselyyn osallistuneiden opettajien vastaukset kysymykseen: ”Nykyään koulussa tapahtuvan kiusaamisen, tai koulunkäyntiä häiritsevän tilanteen syyt pohjautuvat joissakin tapauksissa ns. some-maailmaan. 1. Kuinka usein havaitset tällaista omassa koulussasi?”

Kuinka usein havaitset tällaista omassa koulussasi? (tapauksia/ vuosi)			
Ei kertaakaan	Kerran	1-2 kertaa	muutaman kerran (≥ 3)
	X	X	XX

TAULUKKO 1. Kuinka usein opettajille tulee tietoon some-pohjainen koulukiusaaminen.

Taulukosta 1 ilmenee, että neljästä vastanneesta opettajasta yksi on tullut tietoiseksi tämän tyyppisestä kiusaamisesta kerran, yksi opettaja saa tietoonsa 1-2 tapausta vuodessa ja kaksi opettajaa muutaman kerran vuodessa. Tämä tarkoittaa siis, että ilmitulevia tapauksia on PSK:ssa muutamia vuosittain.

6.2 Kiusaamisen ilmitulo

Suurin osa tapauksista tulee ilmi, kun muut oppilaat ottavat asian puheeksi sattumalta tai tarkoituksella oppi- tai välitunneilla. Joissakin tapauksissa oppilas itse ottaa asian puheeksi tai vanhemmat ovat ilmoittaneet tapauksesta koululle. Opettaja on voinut saada tietoa tapahtuneesta kiusaamisesta myös toiselta kollegalta.

2. Miten havaitset tai miten tulee ilmi?					
	Havaitsen itse	Kollegat kertovat	Toinen oppilas ilmoittaa	Vanhemmat	Asianosainen
Aina					
Joskus		x	xx	x	x
Useimmiten		x	xx		
Ei koskaan	xxxx				

TAULUKKO 2. Miten opettajat havaitsevat some-kiusaamisen koulussa.

PSK:n etuna moniin suurempiin kouluihin verrattuna on se, että oppilaiden sekä näiden vanhempien suhde opettajiin on läheisempi ja luottamuksellisempi kuin tavallisissa kouluissa. Syynä on tietenkin osaksi se, että koulu sijaitsee Venäjällä ja tästä syystä koko pieni suomalaisyhteisö on enemmän tekemisissä toistensa kanssa myös vapaa-ajalla, niin harrastusten kuin sosiaalisten kanssakäymisten johdosta. Tämä seikka mielestäni toimii ainakin joissain määrin ennaltaehkäisevänä tekijänä vakaville sosiaalisessa mediassa tapahtuvalle kiusaamiselle, koska tunnettuus luo enemmän sosiaalista painetta käyttäytyä asiallisesti ja myös kiinnijäämisen riski on suurempi.

6.3 Opettajien toiminta heidän tullessaan tietoiseksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvasta kiusaamisesta

Yksi opettajista ei ollut joutunut asian jatkotoimenpiteitä käsittelemään, koska tapaus oli jo rehtorin toimesta hoidettu. Yleisesti ottaen opettajat puhuttivat kiusaamistapaukseen liittyvät osapuolet ja keskustelivat oppilaan kanssa

vakavasti ja tämän jälkeen oltiin yhteydessä kotiin. Mikäli asia on tapahtunut kouluaikana ja koulun tiloissa, siihen puututaan tarmokkaammin. Mutta jos asia on tapahtunut kouluajan ulkopuolella, on vaikeampi määrätä esimerkiksi jälki-istuntoa. Kotiväen tultua informoiduksi, perhe saa keskenään sopia sopivasta rangaistuksesta.

Yleinen käytäntö tuntui olevan se, että jos opettajan tietoon tulee kiusaamistapaus, siitä keskustellaan kollegojen ja esimiehen kanssa, ja sitten päätetään jatkotoimenpiteistä. Näiden vastausten perusteella näyttäisi olevan hyvinkin tarpeellista laatia yleinen toimintaohje PSK:n henkilökunnan käyttöön, jolloin jokainen tietäisi, miten tapauksen käsittelyn kanssa edetään.

6.4 Uskonnollisen vakaumuksen merkitys kiusatuksi joutumiselle

Ainoastaan yksi opettaja arvioi, että uskonnollinen vakaumus tai mielipide voisi olla joskus yhtenä, joskaan ei ainoana, syynä kiusaamiseen, eikä tämäkään opettaja ollut kohdannut sellaista tilannetta. Muut opettajat kokivat, että PSK:ssa ei tämän takia ole oppilaita kiusattu. Yksi opettaja piti todennäköisenä, että Suomessa tästä syystä voi joutua kiusatuksi ja mainitsi erikseen esimerkkinä muslimit, lestadiolaiset ja Jehovan todistajat.

Usein kysymys on ulkonäköön, käyttäytymiseen tai johonkin koulussa tai vapaa-ajalla tapahtuneeseen tilanteeseen liittyvästä asiasta. Jotakin tapahtunutta selvitetään verkossa. Sitten voidaan nimettömänä esittää esim. seksistisiä kysymyksiä tai muuten vaan ´trollata´. Esim. Oletko neitsyt? Mitä dildoa käytät? Olet vitun ruma! Painu vittuun saatanan lehmä! (Edellä mainitut suoria lainauksia selvittämistäni tapauksista.) Meidän koulussamme uskonnolliset vakaumukset eivät ole tulleet kiusaamistilanteissa esille, mutta voin uskoa, että Suomessa näin tapahtuu. (Opettaja 2)

7. KIVA KOULU –PERIAATTEISIIN POHJAUTUVA TOIMINTAMALLI PSK:LLE.

7.1 Valmistelevat toimenpiteet

Ennen kuin PSK:ssa voidaan aloittaa laatimani toimintamallin käyttöönotto, tulee siellä muodostaa kahden opettajan (+ rehtori?) KiVa -tiimi, jonka tehtävänä on huolehtia kiusaamistapausten käsittely. Lisäksi koulussa jo toimiva tukioppilastoiminta valjastetaan osaksi ennaltaehkäisevää toimintaa. Tukioppilaat järjestävät sopivin väliajoin koulun salissa valistuskampanjan sekä pienemmille että isommille oppilaille koulu- ja sosiaalisessa mediassa tapahtuvan kiusaamisen ehkäisemiseksi. Siinä tulee painottaa eri asioita eri ikäluokille. Lisäksi tukioppilaat veloitetaan ilmoittamaan mahdollisesti tietoonsa tulevista kiusaamistapauksista KiVa -tiimille. Vanhemmille tiedotetaan koulun toimintasuunnitelmasta sosiaaliseen mediaan liittyvän kiusaamisen osalta syksyn vanhempainillassa yhteistyökoulun 204 salissa.

Koulun aamunavauksissa tai tukioppilaiden toimesta voisi myös kertoa kirkon verkkotyöstä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon mukaan verkkotyö tarkoittaa arkista kohtaamista ja on tavallinen osa seurakunnan työtä. Verkko ei ole ainoastaan tiedonvälityskanava. Siellä käydään syvällisiä sielunhoidollisia keskusteluja, väitellään ja jutellaan ja etsitään apua yksinäisyyteen. Aina ei tarvitse keskustella ongelmistaan, vaan siellä voi jakaa myös iloiset ja hyvät kokemukset. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Saattaahan olla, ettei henkilö uskalla kertoa kokemastaan nettikiusaamisesta tukioppilaille tai opettajille, koska pelkää siitä tulevia seuraamuksia. Niinpä kiusattua voisi auttaa keskustelu ulkopuolisen, mutta luotettavan osapuolen kanssa. Keskustelu voi rohkaista tuomaan asian myös koulussa päivänvaloon

ja saada kiusaamisen siten loppumaan. Mutta ainakin se edesauttaa kiusaamisesta saatujen henkisten haavojen parantumista.

7.2 Toimintaohjeet PSK:lle sosiaaliseen mediaan liittyviin kiusaamistapauksiin.

Olen käyttänyt KiVa Koulu Opettajan oppaasta löytyviä materiaaleja, joiden pohjalta laadin Pietarin suomalaiseen kouluun sopivan mallin. Oppaan toimintaohje toimi kevyenä runkona, jota muotoilin ja lihotin, sekä kohdensin enemmän pietarilaisia palvelevaksi. Toimintaohjeet ovat selkeät ja ne jakautuvat kahteen osioon. Ensimmäistä osiota käytetään, mikäli on kyseessä esimerkiksi yksittäinen sosiaalisessa mediassa tapahtunut kiusaaminen, toista osiota käytetään systemaattisissa kiusaamistapauksissa.

Näiden toimintaohjeiden avulla KiVa –tiimi kykenee käymään tapaukset läpi aina saman kaavan mukaisesti ja kohtelemaan jokaista tapausta tasapuolisesti. Koulun tehtäväksi jää sopia käytännön asioista, koska ja missä keskustelut käydään, kuka kirjaa keskustelut, kuinka hoidetaan seuranta ja millaiset seuraamukset asiasta määrätään. Toimintasuunnitelma kokonaisuudessaan löytyy liitteestä 2.

Koulussa toki voi tapahtua muutakin järjestyssääntöjä rikkovaa toimintaa kuin kiusaaminen. Oppilas saattaa esimerkiksi tahallisesti turmella koulun omaisuutta. Siksi koulun henkilökunnalla on koulun johtokunnan hyväksymä erillinen perusopetuslakiin pohjautuva toimintaohje kurinpidollisiin toimiin (<http://peda.net/veraja/piesko/jarjestyssaannot>).

Aina eivät pelkät nuhtelut tai kasvat keskustelut auta, ja silloin on oltava valmiutta erilaisten sanktioiden¹ toimeenpanoon. Yhtenä mahdollisuutena on kutsua kiusaamiseen osallistuneiden lasten vanhemmat vielä koululle keskustelemaan. Joissakin esimerkiksi fyysistä väkivaltaa sisältävissä tapauksissa on ryhdyttävä hyvinkin painaviin kurinpidollisiin toimiin, esimerkiksi määräaikainen koulusta erottaminen, minkä PSK:n järjestyssäännöt sallivat (3 kuukauden ajaksi johtokunnan päätöksellä), tai tilanteen niin vaatiessa, jopa rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin.

¹ Näiden rangaistusten toimenpanijoina voi toimia opettaja, rehtori tai PSK:n johtokunta.

8. POHDINTA

Beati pacifici, quoniam ipsi filii Dei vocabuntur

(Autuaita ovat rauhantekijät, sillä heitä tullaan kutsumaan Jumalan lapsiksi)

(Matt. 5:9)

(Kivimäki 2008, 38)

Internet-kiusaamisilmiö on todellisuutta ja siihen pitää puuttua. Pienikään tai syrjäinen kouluyksikkö ei ole tae sille, että siellä ei voitaisi harjoittaa sosiaaliseen mediaan liittyvää kiusaamista. Pienissä kouluissa sitä saattaa olla vain tilastollisesti vähemmän, kun on vähemmän oppilaitakin. Ja sitä voi esiintyä, vaikka monissa kouluissa matkapuhelimien ja mobiililaitteiden käyttö, tai edes näkyminen esillä, on kiellettyä koulupäivän aikana, ellei ole saanut lupaa soittaa esim. vanhemmilleen. Kuitenkin on tavallista, että kun opettajan silmä välttää, ehtii koulupäivänkin aikana lähettää nopean päivityksen johonkin sosiaalisen median sivustolle tai ladata videon YouTube:en. Tämä voi tapahtua joko ennen tuntia, välitunnilla tai tietokonetunnilla.

Iltaisin ja viikonloppuisin Internetin käyttö ja sosiaalisessa mediassa toimiminen on useimmilla lapsilla täysin vapaata ja kontrolloimatonta, jolloin esimerkiksi WhatsApp -ryhmän kautta saa jonkin solvauksen tai vähemmän mairittelevan, ehkä ”photoshopatunkin”, kuvan kätevästi lähetettyä isollekin porukalle kerralla. Näihin on opettajan mahdoton päästä väliin, ellei se muunnu tavalliseksi

koulukiusaamiseksi (kuten monesti tapahtuu) ja tule sitä kautta näkyviin. Tai joku asiasta tietävä tai uhri kertoo ongelmasta opettajalle.

PSK:ssa jokainen vastanneista opettajista oli havainnut joitakin nettikiusaamistapauksia vuosittain ja puolet mainitsi sanan muutama. Muutama on usein käytetty määre, jota ei ole kuitenkaan yksioikoisesti määritelty tarkoittamaan jotain tiettyä lukua, mutta yleisesti puhuttaessa muutamalla tarkoitetaan 3–4:ää. Vaikka arvioisi, että keskimäärin Internet-kiusatuksi PSK:ssa joutuisi noin kolme oppilasta vuosittain, niin sillä on merkitystä — yksikin tapaus on aina liikaa. Prosentuaalisestihan se ei tee paljon, jos kolmea oppilasta neljästäkymmenestäviidestä kiusataan sosiaalisessa mediassa, mutta tämä on tarkoittaa siis vain ilmitulleiden tapausten määrää. Todellista määrää ei varmaan pysty arvioimaan kukaan. Kuten opettaja 2 vastauksessaan ilmaisi, Internetissä tapahtuvaan kiusaamiseen pätee samoja lainalaisuuksia kuin reaali maailmassa tapahtuvaan: toinen ei ole ”kiusaamisesta” millänsäkään, kun taas toinen saattaa loukkaantua mitättömästäkin herjasta. Kuitenkin valistuksella sekä johdonmukaisella ja tiukalla puuttumisella voidaan varmasti vähentää oppilaiden motivaatiota ryhtyä ”nettikiusaajaksi”.

Mitä tulee uskonnollisesta vakaumuksesta tai mielipiteestä johtuvaan kiusaamiseen, niin PSK:n kohdalla eri elämänkatsomukset eivät välttämättä ole aihe, josta joutuu kiusatuksi. Kaikki ovat tavallaan jo erikoislaatussa tilanteessa edustaessaan pientä suomalaista vähemmistöä venäläisten keskellä. Tällöin yksilön persoonallinen olemus on ehkä enemmän syynä kiusaamiseen.

8.1 Luotettavuus ja eettisyys

Vaikka kyseessä ei olekaan perinteinen tutkielma, niin aineiston kerääminen ja sen analysointi on tehty kvalitatiivisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Tunnen henkilökohtaisesti kyselyyni vastanneet opettajat, ja tiedän heidän suhtautuvan työhönsä ammattimaisesti, minulla ei ole syytä epäillä heidän antamiaan vastauksia epärehellisiksi tai kaunistelluiksi. Opettajilla on myös tiedossa, että työn tarkoituksena on aikaansaada heitä itseään palveleva toimintamalli nettikiusaamistapausten käsittelyyn, joten olisi aika epäloogista olettaa heidän haluavan sabotoida prosessia, jonka lopputuotteena on tämä heidän käyttöönsä tuleva työkalu.

Olen tulkinut opettajien vastauksia luotettavasti ja aineisto on aitoa. Opettajien vastauksissa tuli esille asiat, joita kysymyksillä halusinkin saada esiin.

Koen, että olen toiminut eettisesti niin aiheen valinnan kuin tiedonhankinnankin suhteen ja noudattanut hyvää tutkimuskäytäntöä työssäni. Eettinen asenteeni näkyy muun muassa suunnitelmallisena työskentelynäni. Diak:in ohjeistuksen mukaan opinnäytetyön tekijän eettinen asenne näkyy aiheen valinnassa, tiedonhankinnassa, opinnäytetyön prosessin ja tuloksien esittelyssä sekä tuloksien soveltamisessa. Lisäksi tekijän etiikka näkyy sopimusten, esimerkiksi aikataulun, noudattamisessa. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11–12.)

Hirsjärvi ym. (2009, 25) toteavat, että lähtökohtana tutkimuksessa tulisi olla ihmisarvon kunnioittaminen, jolloin ihmisille pitäisi antaa mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen. Opettajat ovat aikuisina täysivaltaisina ihmisinä suostuneet tutkimukseen vastaamalla kyselyyn, ja yksi, joka ei vastannut, ei ilmeisesti halunnut osallistua, ja se vaihtoehto oli hänelle suotu.

Mitä tulee tuloksien esittelyyn ja soveltamiseen, niin tunnen, että olen myös niiden osalta toiminut parhaan kykyni ja taitoni mukaan.

8.2 Toimintaohjeet toimintaan

Minulle oli alusta asti kirkkaana se, että en aio laatia tätä toimintaohjetta vain saadakseni opinnäytetyöni valmiiksi (se on vain asiaankuuluva lisäbonus), vaan tarkoitus oli saada rakennettua oikeasti hyödyllinen työkalu PSK:n käyttöön. Kokemuksesta tiedän, kuinka vaativaa on opettajan arki kyseisessä oppilaitoksessa. Siellä opettajantyöhön kuuluu paljon enemmän sellaisia yhteistyökuvioita, sosiaalista kanssakäymistä, vieraiden vastaanottoa ja luovien ratkaisuiden keksimistä kuin tavallisessa suomalaisessa koulussa. Lisäksi heilläkin on tämä lukuvuosi varmasti mennyt uuden opetussuunnitelman laatimisessa koululle sopivaksi. Ja ensi lukuvuosi menee opetellessa sen käytännön toteuttamista. Kaikkien edellä mainittujen seikkojen johdosta en usko, että heillä itsellään olisi resursseja paneutua vielä yhtenäisten toimintaohjeiden laatimiseen nettikiusaamistapauksiin liittyen.

Kun olin käynyt läpi tutkimusongelmat ja asiaankuuluvat väännöt projektin toteutustavasta, lähdin luottavaisin mielin toteuttamaan tehtävää, jonka luulin etenevän kuin juna kohti maalia. Kuvittelin, että saatuani vastaukset kysymyksiini ja saatuani ne analysoitua, löydän Internetistä ja kirjastoista niin monia toimintamalleja, että niistä voi rakentaa kätevästi omanlaisensa toimintamallin. Näinhän eivät asiat tietenkään menneet, vaan jouduin palaamaan lähtöruutuun monta kertaa ja rakentamaan koko opinnäytetyötä ja toimintamallia alusta asti. Satuin sitten selailemaan Paulo Coelho'n mietelausekirjaa, josta löytynyt aforismi sai minut hymyilemään itselleni:

Matka vuorenhuipulle on aina
pidempi kuin kuvittelet.
Älä petä itseäsi; vastaasi tulee hetki,
jolloin huomaat,
että se, mikä näytti olevan lähellä,
onkin vielä kaukana.
(Coelho 2008, 36.)

Paljon piti työtä tehdä ja vettä virrata Kauhavan joessa, että sain tehtyä sen, minkä suunnittelin. Ensin piti havaita, että joskus se mitä etsit voi olla lähempänä kuin luuletkaan. Olin koko prosessin ajan käyttänyt kaikkea KiVa Kouluun liittyvää Internet- ja kirjallista materiaalia, mutta en ollut osannut hyödyntää sitä toimintamallin laatimisessa. Aina ei pyörää tarvitse keksiä uudelleen, vaan joskus kannattaa vain muokata hyväksi havaittu valmis malli omiin tarkoituksiin sopiviksi.

Mielestäni onnistuin tekemään ohjeistuksesta selkeän ja helposti lähestyttävän ja käyttöönotettavan. Vaikka tällä hetkellä sosiaaliseen mediaan pohjautuvaa kiusaamista esiintyy PSK:ssa suhteellisen vähän, se ei tarkoita sitä, etteikö sitä olisi tulevaisuudessakin ja etteikö se voisi lisääntyä oppilasaineuksen muuttuessa.

Näen tälle projektille myös selvän jatkotutkimuksen paikan. Olisi hienoa tutkia esimerkiksi vuoden ja kahden vuoden päästä, kuinka usein toimintamallia on käytetty sen käyttöönotosta, ja onko siihen jouduttu tekemään jonkinlaisia lisäyksiä/ muutoksia, ja kuinka hyvin se on toiminut käytännössä.

LÄHTEET

- Ahonen, Sirkka 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Syrjälä, Leena, Ahonen, Sirkka, Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Coelho, Paulo 2008. Elämä. Kauneimmat mietelauseet. Helsinki: Bazar.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Verkkojulkaisuna: Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. C Katsauksia ja aineistoja 17.
- Ervasti, Leena , Posti, Paula , Lautjärvi, Sirpa & Alaja, Kristiina 2000. Monenkeskisiä vuorovaikutusongelmia. Teoksessa Ekebom, Ulla-Maija, Helin, Merja & Tulusto, Riitta. Satayksi kouluongelmaa. Opettajan käsikirja. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus Oy.
- Finlex. Lainsäädäntö 2013. Laki perusopetuslain muuttamisesta. Viitattu 2.1.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131267>
- Hamarus, Päivi 2012. Haukku haavan tekee. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen: huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hamarus, Päivi & Ukskoski-Ahonen, Tuija 2011. Peda.net Verkko-veräjä. Viitattu 2.1.2016. <http://ktl.jyu.fi/ktl/kouluhyvinvointi/kiusaaminen>
- Heikkilä, Jaana & Myllyoja, Kirsi 2008. Koulukiusaaminen: vertaileva tutkimus koulukiusaamisesta Valkeakoskella. Pro gradu -tutkielma. Hämeenlinna: Kasvatustieteiden tiedekunta, Opettajankoulutuslaitos. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu02403.pdf>

- Hirsjärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka., Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Höistad, Gunnar 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja.
- Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyöpakki. Toimintatutkimus. Viitattu 5.3.2016.
<https://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Toimintatutkimus>
- Keith, Susan & Martin, Michelle E. 2005. Cyber-Bullying: Creating a culture of Respect in a Cyber World. Reclaiming children and youth, volume 13, number 4. Viitattu 17.1.2016.
http://bienestaryproteccioninfantil.es/imagenes/tablaContenidos03SubSec/13_4_Keith_Martin.pdf
- Kivimäki, Arto 2008. Carpe Diem! Hauskaa ja hyödyllistä latinaa. Hämeenlinna: Karisto.
- Lahtinen, Nina 2012. Opettajan oikeudet, vastuu ja velvollisuudet. OAJ.
- Likitalo, Heikki & Rissanen, Riitta 1998. Tutkimusmenetelmät. Menetelmätietoutta tradenomiopiskelijoille. Opetusmoniste. Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun julkaisut D8/1998. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Merenheimo, Juhani 1990. Koulukiusaaminen ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä: Bullying in school and connected factors. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 0358-7231; 74. Oulu: Oulun yliopisto.
- Niikko, Anneli (2003). Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Pietarin suomalainen koulu. Järjestyssäännöt. Viitattu 13.3.2016.

<http://peda.net/veraja/piesko/jarjestyssaannot>

Poliisi. Verkkosivut. Viitattu 5.3.2016.

http://www.poliisi.fi/tietoa_poliisista/poliisit_sosiaalisessa_mediassa/nettipoliisi/internetiin_liittyvia_rikoksia#kiusaamisrikokset

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anni 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 5.3.2016

http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_4.html

Sainio, Miia 2014. KiVa Koulu® -ohjelma suomalaisissa peruskouluissa: Miten ohjelmaa toteutetaan tai miksi sitä ei käytetä? Turku: Turun yliopisto. Viitattu 14.2. 2016.

<http://www.kivakoulu.fi/assets/files/KiVa-tutkimusraportti.pdf>

Sainio, Miia, Kaukiainen, Ari, Willför-Nyman, Ulrika, Annevirta, Tiina, Pöyhönen, Virpi & Salmivalli, Christina 2008. Kiva Koulu Opettajan opas. Vuosiluokat 7-9. Turku: Turun yliopisto.

Salmivalli, Christina 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Salmivalli, Christina 2000. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä 1998. Helsinki: Gaudeamus.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Sosiaalinen media tuo työhön uuden ulottuvuuden. Viitattu 24.4.2016.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content440220>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2004). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turun Sanomat. Pääkirjoitus 13.1.2012. Kiusaaminen rehtorien ykköshuoli.

Viitattu 13.3.2016.

<http://www.ts.fi/mielipiteet/paakirjoitukset/298570/Kiusaaminen+rehtorien+ykkoshuoli>

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Varto, Juha 1996. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Xu, Jun-Ming, Jun, Kwang-Sung, Zhu, Xiaojin & Bellmore, Amy 2012. Learning from Bullying Traces in Social Media. Conference of the North America Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies, pages 656-666. Montréal, Canada, June 3-8, 2012. Viitattu 17.1. 2016.

http://delivery.acm.org/10.1145/2390000/2382139/p656-xu.pdf?ip=85.76.16.92&id=2382139&acc=OPEN&key=4D4702B0C3E38B35%2E4D4702B0C3E38B35%2E4D4702B0C3E38B35%2E6D218144511F3437&CFID=575987270&CFTOKEN=86297038&acm_s=1453033673_436241db33f8224893d21cad0ae019b9

LIITE 1

Pietarin Suomalainen Koulu
Финская Школа Санкт-Петербурга
 PL 45–46, 53501 Lappeenranta
 kanslia +78126330607, +79219673548

Suuri Tallikatu 4-6-8, Pietari
 ул. Б. Конюшенная 4-6-8, СПб
 www.peda.net/veraja/piesko
 koulupietari@gmail.com

JÄRJESTYSSÄÄNNÖT**Sääntöjen tarkoitus on taata jokaiselle kouluyhteisön jäsenelle**

1. oikeus työskentelyrauhaan
2. henkilökohtaiseen turvallisuuteen
3. omaisuuden suojaan
4. Perusopetuslain 35 §:n mukaan peruskoulun oppilaan on suoritettava tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyvä asiallisesti. Oppilaan on noudatettava koulun järjestyssääntöjä ja käsiteltävä huolellisesti koulun omaisuutta.
 - Asialliseen käyttäytymiseen kuuluu
 1. lakien, sääntöjen ja yleisesti hyväksytyjen tapojen noudattaminen
 2. sovelias kielenkäyttö
 3. kohteliaisuus

Säännöt ovat voimassa

1. kouluaikana ja koulualueella sekä kaikessa koulun toiminnassa koulun ulkopuolella
2. kouluajaksi katsotaan
 - koulumatkat
 - oppitunnit ja välitunnit
 - iltapäiväkerhot
 - koulun järjestämät tilaisuudet kuten juhlat, luokkaretket, leirikoulut, tutustumiskäynnit, yhteistoimintapäivät ja muut koulun tapahtumat, joihin koulun oppilas osallistuu.

Järjestyssäännöt lyhyesti

- jokaisen tulee suorittaa vastuullisesti omat tehtävänsä häiriötä aiheuttamatta, toisia kunnioittaen ja avustaen
- jokaisen tulee käyttäytyä esimerkillisesti oman kulttuuritaustansa edustajana ja toimia kuten toivoisi muiden käyttäytyvän itseään kohtaan

Järjestyssäännöt yksityiskohtaisesti**1. Koulun tulo ja koulusta lähtö, liikkuminen ja oleskelu sisätiloissa**

- koulun sisätiloissa käyttäytyään rauhallisesti ja hillitysti meluamatta, jotta taataan työrauha myös muissa tiloissa työskenteleville
- paikasta toiseen siirrytään kävellen ja päällysvaatteet riisutaan ja puetaan naulakkotiloissa ripeästi
- tarpeeton oleskelu WC-, naulakko- ja aulatiloissa on kielletty

- oppitunnit alkavat ja päättyvät täsmällisesti koulun työjärjestyksessä ilmoitettuna aikana
- aamuisin, jos oppitunnit alkavat klo 8.00, kouluun voi tulla klo 7.55–8.00 välisenä aikana
- muutoin oppilaat tulevat klo 8.30–8.55 välisenä aikana, koska ohjattu ja valvottu aamupäiväkerho sisäpihalla alkaa vasta klo 8.30
- aamuisin oppilaat menevät odottamaan koulun alkua koulun sisäpihalle ja luokkiin voi mennä vasta klo 8.55
- oppilaat noudetaan koulusta oppituntien päätyttyä tai iltapäiväkerhoon osallistuvien osalta klo 15/16, jolloin valvottu ja ohjattu toiminta koulussa päättyy
- harrastuskerhoihin klo 15/16:n jälkeen osallistuvat oppilaat ovat harrastuksen ohjaajan valvonnassa ja odotustila on 1. kerroksen odotusaulassa
- oppilaat voivat kulkea koulumatkansa itsenäisesti huoltajien päättämällä tavalla

2. Välitunnit, ruokailut ja oppitunnit

- välitunneilla oppilaat menevät aina sisäpihalle, jossa välituntivalvonta tapahtuu
- kaikenlainen fyysinen kontakti (töniminen, painiminen, toisen varusteiden tai vaatetuksen ottaminen jne.) on kielletty aina
- sääolosuhteista johtuvista poikkeuksista ulos menoon ilmoitetaan erikseen
- oppitunnilla syöminen ja juominen ovat kiellettyjä, kouluun ei saa tuoda omia juomia tai makeisia
- oppitunnilla ei pidetä päähinettä ja päällysvaatteet jätetään hyvään järjestykseen naulakkoon oppituntin ajaksi
- ruokailussa noudatetaan hyviä tapoja: pyydetään ja kiitetään ja keskustellaan hiljaisella äänellä sekä käytetään ruokailuvälineitä opetetulla tavalla
- oppilaat eivät saa käyttää matkapuhelimia, elektronisia pelejä tai musiikkilaitteita koulupäivän aikana ilman erikseen pyydettyä lupaa
- oppilaiden matkapuhelinten pitää olla äänettömällä ja poissa näkyviltä
- koulu ja oppilaille otettu vakuutus eivät korvaa matkapuhelimelle, peli- tai musiikkilaitteille aiheutuneita vahinkoja
- opettajalla on väärinkäytösten vuoksi oikeus takavarikoida opetusta häiritsevä esine tai laite
- mikäli takavarikointikäskyä ei noudateta ja oppilas tekee vastarintaa, esine tai laite on oikeus takavarikoida voimakeinoin kokonaistilanne huomioiden
- koulualueelta poistuminen kouluaikana ilman opettajan erillistä lupaa on kielletty

3. Yläkoulun erityisohjeet

- oppilailla on oikeus erityisiin vapauksiin, kuten kahvi-/teetaukoon lounaan jälkeen ja opettajan valvomiin sisävalitunteihin (12.00–12.15) kirjastossa noudattaen muita koulun järjestyssääntöjä
- vapaus tuo mukanaan velvollisuuksia, kuten jälkien siivouksen taukojen jälkeen
- oppitunneilla erityisvapauksia ei ole
- erityisvapauksien väärinkäyttö aiheuttaa niiden poistamisen

4. Päihteet

- Päihteiden käyttö ja niihin liittyvien välineiden hallussapito on kielletty. Päihteillä tarkoitetaan tupakkaa, nuuskaa, huumeita, alkoholia ja muita päihdyttäviä aineita. Oppilas, joka avustaa päihteitä käyttävää toveriaan rikkoo järjestyssääntöjä.

Järjestyssääntöjen rikkominen

Oppilas on tahallisella tai huolimattomalla toiminnalla aiheuttamastaan vahingosta korvausvelvollinen ja/tai velvollinen siivoamaan aiheuttamansa epäjärjestyksen.

1. opettaja voi nuhdella oppilasta (kasvatuskeskustelu)
2. opettaja voi määrätä kotitehtävänsä laiminlyönyt oppilas enintään tunniksi suorittamaan tehtäviään työpäivän päätyttyä
3. opettaja voi poistaa häiritsevän oppilaan luokasta jäljellä olevan oppitunnin ajaksi, jolloin oppilas ei saa poistua paikasta, mikä hänelle osoitetaan opetustilan välittömästä läheisyydestä
4. opettaja voi määrätä oppilaalle enintään kaksi tuntia jälki-istuntoa järjestyssääntöjen rikkomisesta
5. rehtori voi nuhdella oppilasta
6. rehtori voi evätä koulun turvallisuutta uhkaavan tai koulun toimintaa kohtuuttomasti häiritsevän oppilaan osallistumisen opetukseen enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi
7. rehtori voi antaa kirjallisen varoituksen
8. johtokunta voi erottaa oppilaan korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi

Koulun henkilökunnalla on koulun johtokunnan hyväksymä erillinen perusopetuslakiin pohjautuva toimintaohje kurinpidollisiin toimiin.

RUOKAILUN JÄRJESTYSSÄÄNNÖT

- ruokailu- ja välipala-aikoja on kaikkien noudatettava, muina aikoina ruokasaliin ei ole lupa mennä
- ruokalan pöydät täytetään järjestyksessä
- ateriat ja välipalat nautitaan istuen pöytien ääressä
- jokaisen on noudatettava hyviä ruokailutapoja, kuten haarukan ja veitsen käyttö
- kaikkia tarjolla olevia ruokia ja salaatteja on vähintäänkin maistettava
- tarjolla olevien mausteiden, ketsupin ja sinapin käyttämisessä on toimittava hillitysti

- ruokailun jälkeen jokaisen velvollisuus on siivota leivänmurut yms. paikaltaan
- hillitty keskustelu ruokailun ja välipalan aikana on sallittu, meluta ei saa

POISSAOLOT

- Vanhempien velvollisuus on anoa etukäteen kirjallisesti lupaa oppilaan poissaoloon koulusta tai oppitunneilta muun syyn kuin sairauden vuoksi.
- Lupa anotaan luokanopettajalta/-valvojalta, kun poissaolo kestää kolme päivää tai vähemmän. Pidempikestoiset vapaat anotaan rehtorilta.
- Vanhempien on huolehdittava siitä, että oppivelvollisuus tulee suoritettua myös poissaolon aikana (PoL 26 §).
- Oppilaan/vanhempien tulee itse huolehtia, että tarvittavat koulutehtävät tulevat suoritetuiksi poissaolon aikana
- Pidemmät poissaolot pyritään ajoittamaan ensisijaisesti koulun loma-ajoille.
- Äkilliset ja pakolliset poissaolot (kuten sairastuminen) tulee ilmoittaa luokanopettajalle/-valvojalle **aina pikimmiten** puhelimitse tai sähköpostitse.
- Myös lyhytaikaisten poissaolojen yhteydessä oppilaan ja vanhempien velvollisuus on huolehtia siitä, että tekemättömät tehtävät tulevat tehdyiksi.
- Pyritään välttämään poissaoloja, jotta oppilaan oppivelvollisuus täytyisi vaadittavalla tavalla.

LIITE 2

TOIMINTAOHJEET PIETARIN SUOMALAISELLE KOULULLE

Miten toimitaan, kun saadaan selville, että oppilasta on kiusattu sosiaalisessa mediassa?

Kiusaamistapauksen esilletulon jälkeen (ei systemaattinen kiusaamistapaus)

1. Koulun tiimi käy keskustelun – kiusatun kanssa
– kiusaajan/ -jien kanssa

A. Kiusatulta kysytään:

- Miksi kiusataan?
- Miten? Pelkästään Internetissä vai muutenkin?
- Milloin?
- Voisitko näyttää kiusaamiseen liittyvän materiaalin ko. ”saiteilta”?
- Miten mielestäsi asian voisi sovittaa? Omat ehdotukset?

Tiimi kirjaa keskustelut ja dokumentoi myös kiusatun ehdot sovittelulle.

B. Kiusaajalta/ -jilta kysytään:

- Miksi kiusasit?
- Kuinka usein?
- Keitä mukana?
- Miten asia hyvitetään? Kuinka huolehdit, että Internetiin levinnyt materiaali poistetaan?

- Miten varmistetaan, ettei enää tapahdu?

- Kiusaajan/ -jien ehdotus

- Tiimin ehdotus

Tiimi kirjaa keskustelut.

2. Yhteinen keskustelu kaikkien kanssa. Neuvotellaan sovintoehdot ja päätetään, kuka tiimin jäsenistä huolehtii, että kiusaaja todella poistaa kaiken materiaalin Internetistä. Kirjataan keskustelu, informoidaan osapuolten vanhemmat ja sovitaan rangaistusmenettely PSK:n järjestyssääntöjä noudattaen.

3. Sovitaan seurantakeskustelun aika, jolloin tarkastetaan onko kiusaaminen jatkunut. Mikäli on, siirrytään systemaattisen kiusaamisen protokollaan, josta seuraavaksi.

Systemaattinen, vakava kiusaaminen

1. Tiimi/ rehtori keskustelee – kiusatun kanssa (kohdan A. - kysymykset)

– kiusaajan/ -jien kanssa (B. –kysymykset)

2. Sovitaan keskustelu-aika ja keskustellaan kiusaajan/ -jien vanhempien kanssa.

3. Sovitaan keskustelu-aika ja keskustellaan kiusatun vanhempien kanssa.

4. Tehdään edellä mainittujen keskustelujen pohjalta toimintasuunnitelma, joka esitetään kiusatulle ja kiusaajalle/ -jille, sekä tiedotetaan vanhemmille. Informoidaan Pietarin suomalaisen koulun johtokunnan puheenjohtajaa tapauksesta, joka voi tarpeen vaatiessa kutsua johtokunnan nopeasti koolle, mikäli on tarpeellista esimerkiksi koulun työrauhan turvaamiseksi erottaa kiusaaja tilapäisesti koulusta.

Mahdollisesti kaikki koolle yhtä aikaa ja sovitaan myös rangaistukset².

5. Sovitaan ajankohdat, jolloin sekä kiusattu, kiusaaja/ -t sekä tiimin jäsenet tapaavat ja keskustelevat, onko kiusaaminen loppunut ja onko kaikki hyvin?

6. Vakavien kiusaamisten jälkeen koko koululle pidetään esitelmä aiheesta, mukana rehtori ja PSK:n tukioppilaat. Muistutetaan, että kiusattua tulee tukea ja auttaa, sekä kerrotaan millaisia rangaistuksia ja seuraamuksia tämän johdosta aiheutuu, esim. täydellinen mobiililaitteikielto kouluihin. Tiedotteet Internet-, ynnä muista kiusaamisista koteihin, jotta myös vanhemmat voivat tarkkailla lastensa nettikäyttäytymistä kiusaamisten ehkäisemiseksi.

Mikäli edellä mainitut toimenpiteet eivät näytä tehonneen, niin yhtenä mahdollisuutena on kutsua kiusaamiseen osallistuneiden lasten vanhemmat vielä koululle keskustelemaan. Vakavissa tapauksissa on ryhdyttävä painaviin kurinpidollisiin toimiin, esimerkiksi määräaikaiseen koulusta erottamiseen, minkä PSK:n järjestyssäännöt sallivat (3 kuukauden ajaksi johtokunnan päätöksellä). Tilanteen niin vaatiessa turvaudutaan rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin.

² Pietarin suomalaisen koulun järjestyssääntöjen puitteissa.